

- розробить систему порад з активізації критичного мислення школярів на основі «конкуренції думок». Яким чином впровадити такого типу конкуренцію, аби забезпечити розвиток критичного мислення кожного учня без негативного впливу на його емоційно-мотиваційну сферу й систему ставлень до себе й світу?

Отже, критичне мислення є таким мисленням, яке актуалізує відповідальність, рефлексивність, чутливість до контексту, майстерність, спрямованість на самовдосконалення. З урахуванням цього критеріями оцінювання критичного мислення можуть бути запропоновані: мотиваційно-вольовий, процесуально-процедурний, рефлексивно-корегуючий.

Перспективи дослідження окресленої проблеми полягають у розкритті засобів формування критичного мислення в ході вивчення дисциплін лінгвістичного й психолого-педагогічного циклів.

Література

1. Богуш А.М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А. М. Богуш // Виховання і культура. – 2001. – № 1. – С. 5-8.

2. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки: дис. ...доктора пед. наук: 13.00.04 / Князян Маріанна Олексіївна. – Ізмаїл: 2007. – 445 с.

3. Кремень В. Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2008. - № 2 (59). – С. 5-14.

4. Ліпман М. Критичне мислення: Чим воно може бути? / М. Ліпман // Постметодика. – 2005. – № 2. – С. 33-41.

5. Ліпман М. Рефлексивна модель практики освіти / М. Ліпман // Шлях освіти. – 2005 – № 1. – С. 715.

6. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 52- с.

7. Тягло А.В., Воропай Т.С. Критическое мышление: проблема мирового образования XXI века / А. В. Тягло, Т. С. Воропай // Постметодика. – 2001. - № 3 (35). – С.19-26.

8. Шеремет М. Критичне мислення: діяльнісний підхід / М. Шеремет // Шлях освіти. – 2004. - № 4. – С. 28-31.

ТВОРЧИСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

УДК: 3-8.064.3

Лисюнад О.А.

У дослідженні проаналізовані особливості творчості як однієї із складових підготовки педагогічних кадрів. У роботі наведена модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів. Наведені результати дослідження експериментальної підготовки студентів до педагогічної творчості.

Ключові слова: творчість, творча діяльність.

ТВОРЧЕСТВО КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

А.А. Лисюнад

Вислідювани проанализированы особенности творчества как одной из составляющих подготовки педагогических кадров. В работе приведена модель творческой направленности профессиональной подготовки педагогических кадров. Приведены результаты исследования экспериментальной подготовки студентов к педагогическому творчеству.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность.

CREATION AS COMPONENT PART OF TRAINING OF PEDAGOGICAL PERSONNELS

O. A. Lystopad

In research the features of creation are analysed as one of constituents of training of pedagogical personnels. The model of creative orientation of the professional training of pedagogical personnels is in process resulted. The results of research of experimental preparation of students are resulted to pedagogical creation.

Keywords: creation, creative activity.

Соціальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, вимагають від системи професійної підготовки її трансформації і адаптації до нових соціальних умов. Динамізм розвитку постіндустріального інформаційного суспільства пред'являє нові вимоги до професійної освіти як соціального інституту. Великий обсяг теоретичних знань практично втратив свою цінність, оскільки інформація стала досяжною і об'єм її в світі швидко зростає. Студент повинен перестати бути пасивним приймачем, а повинен стати активним суб'єктом освітньої діяльності. Викладач повинен перестати бути транслятором інформації, його функціями повинні стати постановка завдань, організація діяльності студентів, управління цією діяльністю і експертиза отриманих результатів на відповідність запланованим.

Загальні потреби в зміні професійної освіти, в першу чергу, вимагають змін у підготовці професійно-педагогічних кадрів. Це пов'язано з постійно зростаючими потребами сучасного суспільства в творчій особистості педагога. Одним із загальних принципів оновлення змісту педагогічної освіти є особистісна орієнтація, що передбачає індивідуалізацію навчального процесу, розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів. Завдання вищого педагогічного закладу освіти - організувати навчально-пізнавальну діяльність таким чином, щоб навчити студента здобувати знання і застосовувати отримані знання на практиці. Для цього необхідно використовувати такі методи і технології навчання, які дозволяють не лише засвоювати готові знання, але і формувати власну точку зору, уміти визначати проблему, шукати шляхи її раціонального рішення, уміти критично аналізувати отримані знання і застосовувати їх для вирішення нових завдань.

Все навчання має бути орієнтоване на формування і розвиток творчої особистості майбутнього педагога (вихователя, вчителя тощо).

Проблемою формування і розвитку творчої особистості займалися філософи, психологи, учені-педагоги і практики (В.І. Андреев, Г.С. Альтшулле, А.В. Брушлинський, Л.С. Виготський, В.І. Загвязинський, І.А. Зязюн, В.О. Кан-

Калик, Н.В. Кічук, З.С. Левчук, В.О. Моляко, М.Д. Нікандров, Я.О. Пономарьов, М.М. Поташник, П.І. Просецький, А. Пуанкаре, В.В. Рибалко, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, Л.І. Рувинський, В.В. Савич, О.Я. Савченко, В.А. Семиченко, В.О. Сухомлинський, С.О. Сисоєва, інші.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури показує, що творча складова професійної підготовки майбутніх педагогів виступає як комплекс педагогічних дій, спрямованих на формування мотивації і готовності до творчої педагогічної діяльності, а як слідство, впливає на розвиток творчої особистості майбутнього педагога. Творча складова професійної підготовки може бути застосована як на старших курсах, так і на молодших курсах, оскільки необхідною умовою функціонування творчої складової є базовий обсяг професійних знань, отриманих в ході перших років вузівського навчання.

У своєму дослідженні ми аналізуємо особливості творчості як однієї із складових підготовки педагогічних кадрів і спиралися на праці психологів та педагогів, які займаються проблемами формування та розвитку творчої особистості (Л.Д. Виготський, Р. Джон, С.П. Капіца, С.Г. Кара-Мурза, М.В. Кларін, О.І. Кульчицька, В.О. Моляко, В.Ф. Паламарчук, С.О. Сисоєва, Е. Тоффлер та інші), розробкою механізмів творчого процесу (А.В. Брушлинський, П.К. Енгельмейер, Г.С. Журавльов, Г. Нойнер, В. Калвейт, Х. Клейн та інші).

Проведене теоретичне дослідження проблеми дозволило нам виділити наступні напрями, що характеризують успішне функціонування творчої складової професійно-педагогічної підготовки: 1) розвиток творчої особистості студента; 2) зміна у функції знань, засвоєння яких перестає носити репродуктивний характер і організовується як продуктивний творчий процес; 3) партнерська позиція, активна взаємодія і співпраця викладача по відношенню до студента.

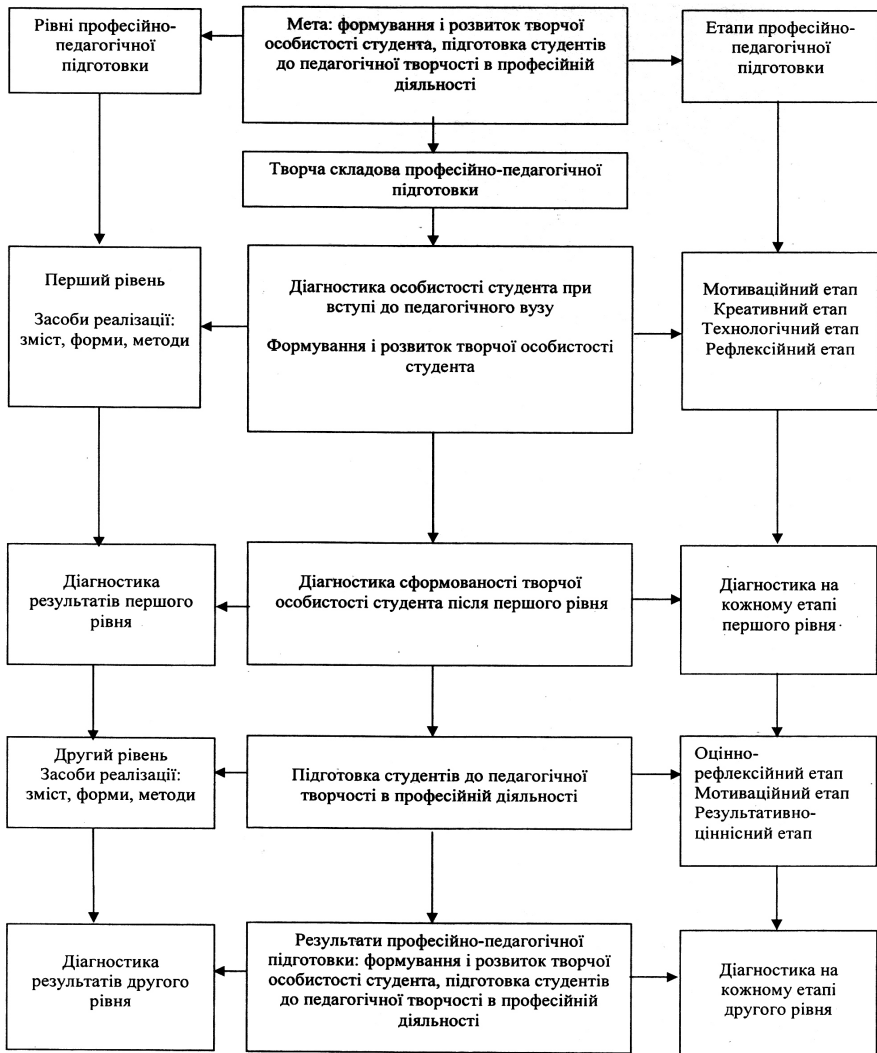
Таким чином, творча складова професійно-педагогічної підготовки передбачає зміну мети педагогічного процесу, діяльності викладача, студента, а також зміну стосунків в системі «викладач-студент». Метою освітнього процесу стає розвиток творчої особистості студента, формування творчої навчальної діяльності, що перетворює студента на суб'єкта, зацікавленого в процесі навчання. Будь-яка грань знань стає результатом його власної творчої діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідною умовою буде діалог між викладачем и студентом у ході освітнього процесу.

Викладач стає організатором навчальної діяльності, в якій студент, спираючись на спільні напрацювання, веде самостійний пошук професійно-педагогічних знань. Функція викладача — пояснення, підведення до професійно-педагогічних проблем. Центальною фігурою навчального процесу є студент — суб'єкт діяльності. Стосунки «викладач-студент», як вже було відмічено, стають суб'єктно-суб'єктивними. Викладач організовує роботу студента, створюючи умови для розвитку творчих можливостей студента, включаючи формування його мислення, рефлексії і власної думки.

Нами була розроблена модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів. Чому було обране саме моделювання? Моделювання в ролі основного методу науково-педагогічного дослідження дозволяє висвітлити глибинну сутність педагогічних процесів. Модель виконує дві функції: пояснювальну та прогностичну. Розробленою нами моделлю забезпечується: діагностичний і прогностичний супровід організації професійної підготовки педагогічних кадрів

(науковий моніторинг); орієнтир на творчість як каталізатор вдосконалення змісту освіти і розвиток творчого потенціалу студента; включення студентів у всіляку творчу діяльність професійної спрямованості відповідно до їх інтересів і схильностей; орієнтир на використання елементів дослідницької діяльності в навчанні і вихованні для розкриття творчого потенціалу студентів, розвитку активності, формування поглядів, переконань і ціннісних орієнтації.

Схема 1
Модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів

Модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів передбачає сукупність суттєво важливих складових навчально-виховного процесу у вищому педагогічному закладі освіти, що мають місце в сучасній педагогічній науці, а саме: мету реалізації експериментального дослідження; організацію діяльності, що передбачає як керівну функцію з боку викладацького складу вищого педагогічного закладу освіти, так і активну самостійну роботу самих студентів; методичне забезпечення; методи, засоби і форми реалізації означеного аспекту експериментальної роботи з урахуванням вікових психолого-педагогічних особливостей студентів; системи оцінювання знань, умінь і навичок майбутніх педагогічних фахівців. Розробляючи модель ми передбачали, що ефективність професійно-педагогічної підготовки залежить від її загальної творчої спрямованості, що виражається в творчому кліматі, настрої педагогів і вихованців на сприйняття творчості як необхідної умови професійно-педагогічної підготовки, компетентності викладачів, включенні студентів в науково-дослідну діяльність, від створення сприятливого творчого середовища.

Модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів стала основою нашої експериментальної діяльності. Модель творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів розроблена на двох рівнях: перший рівень – формування і розвиток творчої особистості студента. Даний рівень моделі складається з мотиваційного, креативного, технологічного і рефлексійного етапів, кожен з яких містить мету, засоби, результат. Другий рівень моделі - підготовка студентів до педагогічної творчості в професійній діяльності. Даний рівень моделі представлений оцінно-рефлексійним, мотиваційним, результативно-ціннісним етапами, в структурі яких виділений стратегічний, тактичний, змістовний, організаційно-діяльнісний і прогностичний компоненти.

Реалізація першого рівня моделі творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів - формування і розвиток творчої особистості майбутніх педагогів здійснювалася через систему науково-методичної роботи на протязі трьох років як послідовний рух від одного етапу до іншого: від мотиваційного через креативний і технологічний до рефлексії. На першому - мотиваційному - етапі була поставлена мета - формування і розвиток у студентів потреби в освоєнні творчої діяльності. Дана мета реалізовувалася шляхом діагностики рівня розвитку педагогічної майстерності, вивчення передового досвіду наукових шкіл, розробки системи зовнішнього і внутрішнього стимулювання, створенні творчої атмосфери в навчально-виховному процесі. У результаті у студентів було сформовано позитивне ставлення до творчої діяльності, виникло бажання здійснювати педагогічну діяльність в творчому режимі.

На другому етапі - креативному - майбутні педагоги включалися в творчу діяльність, що вимагає знаходження альтернативних рішень, самоаналіз, моделювання спільної діяльності. Велике значення на даному етапі надавалося вирішенню педагогічних завдань, проведенню мікродосліджень, складанню методичних пам'яток. На третьому етапі - технологічному - була висунута мета - освоєння майбутніми педагогами технології творчого розвитку особистості. Дана мета реалізовувалася через освоєння даних технологій і поглиблений аналіз всіх етапів педагогічної діяльності, включення майбутніх педагогів в експериментальну діяльність. Четвертий етап - рефлексія - був спрямований на осмислення майбутніми педагогами свого досвіду в контексті творчої діяльності і фор-

мування у них творчої позиції. На даному етапі майбутні педагоги вчилися узагальнювати творчий досвід, планували, здійснювали і аналізували творчу діяльність, виконували творчі роботи, розробляли методичні рекомендації.

Після закінчення трьохрічного процесу формування і розвитку творчої особистості студента ми перейшли до розробки і реалізації другого рівня моделі – підготовки студентів до педагогічної творчості. Даний рівень представлений оцінно-рефлексійним, мотиваційним, результативно-ціннісним етапами. Як основні компоненти другого рівня моделі нами були виділені стратегічний, тактичний, змістовний, організаційно-діяльнісний і прогностичний блоки.

Стратегічний блок визначає загальну спрямованість педагогічного процесу, що виражається в цільових установках, спрямованих на підготовку студентів до педагогічної творчості в майбутній професійній діяльності. Тактичний блок визначає тактику реалізації загальної мети через створення умов для розвитку і самореалізації студентів, що сприяє особистісному і професійному самовизначенню і творчому зростанню особистості. Змістовний блок передбачає спеціальний відбір і інтеграцію змісту навчання і виховання для досягнення цілей з підготовки до педагогічної творчості. Організаційно-діяльнісний блок проектує діяльність з забезпечення умов протікання педагогічного процесу через його організаційні структури, що дозволяє інтегрувати зусилля з систематизації підготовки майбутніх педагогів до педагогічної творчості. Прогностичний блок орієнтує на очікувані результати з виховання творчої особистості, мотивованої на творчу педагогічну діяльність.

Як вже наголошувалося, другий рівень моделі творчої спрямованості професійної підготовки педагогічних кадрів ми представили у вигляді трьох взаємозв'язаних етапів - оцінно-рефлексійного, мотиваційного, результативно-ціннісного. На першому етапі - оцінно-рефлексійному - була визначена мета - розвиток у студентів оцінно-рефлексійних здібностей, усвідомлення своїх індивідуальних особливостей і творчих можливостей в контексті педагогічної професії. Реалізація даної мети здійснювалася через зміну змісту освіти, педагогічний процес наповнювався ситуаціями оцінно-рефлексійного характеру (ділові ігри, дискусії, соціально-педагогічний тренінг, рольові ігри, «мозковий штурм»).

Найбільш значимим засобом на даному етапі була педагогічна практика. Всі перераховані засоби забезпечували студенту суб'єктну позицію і розвиток його як цілісної творчої особистості. У студентів підвищився інтерес до свого внутрішнього світу, усвідомлення індивідуальних особливостей в контексті майбутньої професійної діяльності, а також змінилася власна самооцінка.

Другий етап - мотиваційний - мав на меті розвиток у студентів потреби в особистісному і професійному самовизначенні, мотивації на педагогічну професію, опанування основ професійної діяльності і апробацію набутих знань і умінь. Ця мета реалізовувалася в ході вивчення спецкурсу професійної підготовки (за вибором): «Педагогіка творчості». Програма даного курсу передбачала всілякі форми занять, що включають студента в активну творчу діяльність (захист власних педагогічних проектів, ділові ігри, проблемні заняття тощо). Спостереження показали стійку орієнтацію студентів на педагогічну професію, що виявляється в інтересі, захопленості і бажанні виконувати педагогічну діяльність, в сформованості мотивації на педагогічну творчість.

Мета третього етапу - результативно-ціннісного - полягала у розвитку у студентів професійно-необхідних якостей (спрямовані на педагогічну професію) та формуванні потреби у професійному самовдосконаленні. Пріоритетним напрямом стала індивідуалізація професійної підготовки, яка здійснювалася через консультації і самостійний вибір студентами форми і індивідуального графіка звіту за навчальним матеріалом, велике значення на даному етапі надавалося організації факультативних занять. Результатом третього етапу стала підготовка студентів до педагогічної творчості.

З метою дослідно-експериментальної перевірки розробленої нами моделі було проведено формувальний експеримент, у результаті якого доведено ефективність програми та експериментальної моделі, а також виявлено динаміку зміни рівнів підготовка студентів до педагогічної творчості. У цьому експерименті брали участь 336 студентів Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Одеського педагогічного коледжу, з них 167 – студенти експериментальних груп, 169 – контрольних груп та 239 науково-педагогічних працівників.

Як свідчать результати емпіричного дослідження, до якого були залучені науково-педагогічні працівники (вихователі дошкільних навчальних закладів, учителя загальноосвітніх шкіл, викладачі вищих педагогічних навчальних закладів) та студенти випускних курсів вищих навчальних закладів, респонденти виявили позитивне ставлення до проблеми підготовки студентів до педагогічної творчості. Однак, більшість студентів випускних курсів вважають, що вони слабо підготовлені в такому напрямі (55%), не підготовлені – 25%, недостатньо підготовлені – 15%. І лише 5% опитаних вважають, що вони добре підготовлені до означеного виду діяльності. Причинами такого стану опитувані вважають відсутність: теоретичної підготовленості (35%), методичної підготовленості (37%), практичного досвіду (20%), навчально-методичного забезпечення (6%) та ін.

Експериментальна роботи на формувальному етапі дослідження передбачала такі дії: вибір експериментальної і контрольної групи; здійснення діагностичного та підсумкового зрізів підготовленості до педагогічної творчості в експериментальній і контрольній групах на початку та після закінчення формувального експерименту; впровадження розробленої моделі підготовки студентів до педагогічної творчості; консультування студентів експериментальної групи; контрольне діагностування студентів у процесі виконання ними комплексних творчих робіт, проведення порівняльного аналізу рівнів підготовленості студентів експериментальної і контрольної груп до педагогічної творчості після формувального експерименту; зіставлення початкових і кінцевих рівнів підготовленості студентів експериментальної і контрольної груп до педагогічної творчості; підбивання підсумків формувального експерименту.

Важливими фазами експерименту було проведення діагностування динаміки підготовленості студентів експериментальної і контрольної груп до педагогічної творчості. Для інтерпретації результатів дослідження було обрано статистичне обґрунтування, яке полягало у поступовому доведенні його головної гіпотези. Нульовою гіпотезою (H₀) дослідження у процесі формувального експерименту було прийнято припущення, що рівень підготовленості студентів експериментальної групи до педагогічної творчості після формувального експеримен-

ту не вищій рівня підготовленості студентів контрольної груп. За альтернативну гіпотезу прийнято твердження, що підготовленість студентів експериментальної до педагогічної творчості вища, ніж підготовленість студентів контрольної групи.

Для доведення висунутої гіпотези дослідження суттєва увага зверталася на динаміку експертної оцінки підготовленості студентів експериментальної і контрольної груп до педагогічної творчості під час виконання ними творчих фахових завдань. Таких творчих фахових завдань було обрано три. Перше творче фахове завдання було спрямоване на діагностику рівня розвитку творчої особистості студента. Друге творче фахове завдання було спрямоване на діагностику рівня підготовки студентів до педагогічної творчості в професійній діяльності.

Третє творче фахове завдання мало комплексний характер і дозволяло продіагностувати рівень розвитку творчої особистості студента та її підготовленість до педагогічної творчості в професійній діяльності.

Творчі фахові завдання об'єднували в собі елементи творчої діяльності (новизна способу розв'язання завдання; необхідність в самостійному подоланні труднощів у процесі розв'язання; використання процедур творчої діяльності; новизна результату) та фахові завдання (сформульовані професійною мовою; змістом завдання є реальна фахова педагогічна ситуація; для розв'язання необхідні фахові психолого-педагогічні знання).

При розробці творчих фахових завдань ми спиралися на праці психологів та педагогів (В.І. Андрєєв, А. Бертон, П.Я. Гальперін, Г.С. Костюк, С.П. Курдюмов, О.Н. Лук, А.К. Маркова, Б.П. Нікітін, М.М. Поташнік, А.З. Рахімов, Дж. Редфорд, В.В. Рибалко, Ю.А. Самарин, С.О. Сисоєва, Н.Ф. Талізін та інші). При їх впровадженні ми спиралися на праці таких авторів, як: Г.С. Альтшуллер, В.І. Андрєєв, А.В. Антонов, Г.Я. Буш, В.О. Моляко, А.І. Половинкін, П.А. Просецький, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, С.О. Сисоєва, А.Ф. Єсаулов та інших. Результати як першого творчого фахового завдання, так і двох останніх, оцінювалися за трьохбальною системою: три бали - високий рівень (В); два бали - достатній рівень (Д); один бал - недостатній рівень (НД). Результати формульованого експерименту засвідчили ефективність розробленої нами системи підготовки студентів експериментальної групи до педагогічної творчості. За результатами підсумкового зрізу після формульованого експерименту стан підготовленості студентів експериментальної і контрольної груп до педагогічної творчості (перше фахове творче завдання, друге фахове творче завдання, третє фахове творче завдання) характеризувався таким розподілом за рівнями: високий — 35,3% експериментальна група (4,1% контрольна група); достатній — 57,85% експериментальна група (35,3% контрольна група); недостатній — 5,8% експериментальна група (59,6% контрольна група). Порівняльний аналіз діагностичного і підсумкового зрізів на різних етапах формульованого експерименту засвідчив зростання рівнів підготовленості студентів експериментальної групи до педагогічної творчості.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє визначити парадигми вдосконалення процесу професійно-педагогічної підготовки при активізації її творчої складової: 1) творчий розвиток особистості студента; 2) підготовка студентів до педагогічної творчості в професійній діяльності. Одним з найважливіших моментів при цьому є відсутність готових, систематизованих знань, що підлягають

засвоєнню, студент буде свій власний план творчого розвитку. Основним елементом навчального процесу стає інформація що вимагає від студента подальшої систематизації.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: - Казань.: Казанский университет, 1988. - С. 170-174.
2. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. - М.: Педагогика, 1990. - 144 с.
3. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя – К.: Либідь, 1991.
4. Моляко В.О. Психологія готовності до творчої праці. – К.: Знання, 1989, - 44 с.
5. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія/Укл. Н.В. Гузій – К.: ІЗМН, 2000. – 168 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика – М.: Педагогика, 1976. - 280 с.
7. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости. Пidrучник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 3-8. 1

Коростіянець Т. П.

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін.

Ключові слова: професійна підготовка вчителя, особистість, педагогічна діяльність, навчання, освіта, виховання, розвиток.

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки будущих учителей естественно-математических дисциплины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя, личность, педагогическая деятельность, учеба, образование, воспитание, развитие.

The article is devoted the problem of professional preparation of future teachers of естественно mathematical disciplines.

Keywords: professional preparation of teacher, personality, pedagogical activity, studies, education, education, development.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні визначається тенденціями до інтеграції у світову систему освіти, до збереження та зміцнення інтелектуального потенціалу країни, підвищення рівня конкуренції інтелектуальної продукції. Це зумовлює подальшу демократизацію системи освіти, її гуманізацію і гуманітаризацію, диференціацію і орієнтацію на всебічний розвиток особистості.

Мета статті: обґрунтувати необхідність подальшого дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін.